

эволюционного развития общества на основе широкой демократии и социальной справедливости. Первичные ячейки этой партии существовали во многих населенных пунктах Галичины и находили постоянную поддержку людей. Михаил Павлык возглавлял Украинскую радикальную партию со времени ее основания в октябре 1890 года и до дня его смерти – 26 января 1915 года.

Ключевые слова: Радикальная партия, либерализм, москвофилы, народовцы, марксизм, социализм, национальное возрождение, независимость, соборность, Галичина.

This is the first party of parliamentary type in Ukraine. It proved the expedience of the evolutional development of the society on the basis of wide democracy and social justice. Myhaylo Pavlyk had headed the Ukrainian radical parti since its foundation in October 1890 and by the time of his death on 26 January 1915.

Key words: the Radical Party, the moskvofils, natiogenesis, liberalizm, marksism, the national revival, independence, unity, socialism, Galychyna.

УДК 94(477.8)

ББК 63.3 (4 УКР)

Олег Малярчук

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА СФЕРА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО РЕГІОНУ (1964–1991 рр.)

У статті проаналізовано особливості формування, розширення і вдосконалення соціально-культурної інфраструктури, розбудову мережі культурних закладів – народних університетів, бібліотек, клубів, театрів та інших установ, що давало можливість охопити ідеологічним впливом і нав'язувати радянський спосіб життя та світоглядні позиції усім верствам населення західних областей Української РСР.

Ключові слова: західноукраїнські області, народні університети, бібліотеки, клуби, ідеологія, комуністична партія.

Суспільний розвиток західноукраїнських земель майже половину століття визначався та спрямовувався комуністичною партією і радянським урядом. Для двох поколінь мешканців Західної України більшовицький жовтневий переворот і пов'язані з ним «соціалістичні перетворення» внесли докорінні зміни в напрацьовані століттями життєві устої і традиції. Упродовж віків на Західній Україні сформувалися певні особливості історичного розвитку. Характерною ознакою було домінування сільського населення над міським, національна строкатість. Радянська влад докорінно змінила сформований віками традиційний устрій – станове суспільство відійшло в минуле разом із індивідуальними селянськими господарствами. У місцях розміщення природних ресурсів з'явилися нові міста, розбудувалися старі. На західноукраїнських землях на початок 1950-х років була завершена суцільна колективізація сільського господарства та розпочалася масштабна індустріалізація. Складовою будівництва нового соціалістичного життя виступала соціально-культурна сфера.

Українськими науковцями доволі широко розкрито картину суспільно-політичних та соціально-економічних процесів, що проходили на західноукраїнських землях у другій половині ХХ ст. Це, передусім наукові праці В. Барана [1], С. Васюти [2], О. Васюти [3], Ю. Гумена [4], С. Давидович [5], Я. Дзісяка [6], О. Малярчука [7] та інших. До наукового обігу залучено значний обсяг матеріалів з архівних джерел, що зберігалися у закритих фондах.

Мета статті – висвітлити історію розвитку соціально-культурної сфери західного регіону Української РСР на прикладі Івано-Франківської області, довести, що незважаючи на певні зрушення у вирішенні окремих питань, протиріччя між реальністю і запитами постійно збільшувалися. Об'єкт дослідження – політика партійно-радянської влади в соціально-культурній сфері, предмет – особливості її реалізації в умовах західних областей України.

На початок 60-х років ХХ ст. у західноукраїнських областях була сформована мережа народних університетів, бібліотек, клубів, музеїв, театрів та інших закладів культури. Вони

виступали інституціями «духовного» (ідеологічного) обслуговування населення. Головна увага приділялася вихованню дітей і підростаючих поколінь, «перевиховання» дорослого населення на радянських суспільних цінностях. Цій меті підпорядковувалися народні університети: природничо-наукових, науково-технічних і економічних, сільськогосподарських, історичних, філософських, правових знань, а також радянської торгівлі, міжнародних відносин, культури. Народні університети культури, у свою чергу, ділилися на літератури, мистецтва, кіно-мистецтва, театрального, музичного, образотворчого мистецтва і архітектури, об'єднані (за різними видами мистецтва та жанрами літератури). Окрему ланку посідали університети педагогічних знань, комуністичного виховання і побуту, наукового атеїзму, медичних знань, фізкультури і спорту, громадських професій, лекторської майстерності (ораторського мистецтва), широкого профілю й інші.

Народні університети характеризувалися за виробничою (при підприємствах, колгоспах, радгоспах, школах, вищих і середніх спеціальних навчальних закладах), територіальною (загальноміські, районні, при клубних закладах) ознакою і відомчим підпорядкуванням (Міністерства культури, всесоюзного товариства «Знання», профсоюзів, Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти, Міністерства охорони здоров'я та інших). У середньому загальна їхня кількість сягала майже пів сотні на область з чисельністю кілька десятків тисяч слухачів. Найбільшою популярністю користувалися університети педагогічних, сільськогосподарських і медичних знань, що проводили свою роботу на базі клубних установ у райцентрах [8, арк.1–3].

З архівних матеріалів можна почерпнути інформацію про їхню масштабну роботу в Івано-Франківській області. Так, у доповідній записці «Про результати перевірки стану народних університетів культури станом на 1 березня 1964 року по Галицькому районі» зазначено, що на території району нараховується сім університетів народної культури. Як показала контрольна перевірка народних університетів культури, яку проведено працівниками інспектури держстатистики «в таких організаціях, як середня школа м. Галич, будинки культури Бурштина, Рогатина, Букачівців, Жовтня, де можна відмітити тільки з хорошої сторони. У цих організаціях своєчасно проводяться заняття, заведені журнали слухачів, зроблені відмітки відвідування, складені плани занять» [8, арк.63].

Культурно-освітня робота проводилася з врахуванням особливостей проживання і менталітету мешканців сільських територій. Серед жителів села проводилися політичні інформації, спеціальні вечори передового досвіду, зустрічі з учасниками всесоюзної сільськогосподарської виставки у Москві. Широкого розмаху набрала діяльність культурно-освітніх установ: будинків культури, хат-читалень, сільських клубів, бібліотек, червоних кутків. Сільські бібліотеки, крім індивідуальної роботи з читачами, влаштовували читацькі конференції, тематичні вечори, обговорення книжкових новинок. Подвірний обхід будинків, тваринницьких ферм, тракторних бригад здійснювали книгоноші. Під час польових робіт колгоспників відвідували агіткультбригади, мистецькі колективи, лекторські групи.

Станом на 1 січня 1975 р. в Івано-Франківській області нараховувалося 778 клубних закладів (14 – районні, 39 – міські, 238 – сільські будинки культури і 487 сільських клубів). У відповідності з народногосподарським планом у 1974 р. на базі сільських клубів в залах яких нараховувалося 250 і більше місць та які розташовувалися на територіях центральних садіб сільських Рад, було відкрито 6 сільських будинків культури. Збільшення міських будинків культури і клубів на 11 відбулося за рахунок клубів населених пунктів, що підпорядковувалися міським селищним Радам, що входили в міську смугу. Зменшення мережі клубних установ на 4 відбулося у зв'язку з тим, що на територіях окремих сіл Галицького, Косівського та Калуського районів різними підприємствами та радгоспами були побудовані нові приміщення будинків культури, які утримувалися за рахунок коштів профспілкових організацій. З введенням їх в експлуатацію існуючі клубні заклади системи Міністерства культури УРСР довелося закрити, оскільки потреба в них відпала. Крім того вони були розміщені в непридатних аварійних приміщеннях [9, арк.17]. Мережу культурно-освітніх закладів Івано-Франківщини на початок 80-х років минулого століття у розрізі районів змальовує таблиця 1.

**Культурно-освітні установи
управління культури Івано-Франківського облвиконкому (1981 р.)**

№ п/п	Назва районів і міст	Кількість масових бібліотек	Кількість клубних установ
1.	Богородчанський	48	44
2.	Верховинський	37	39
3.	Галицький	69	70
4.	Городенківський	63	57
5.	Долинський	58	49
6.	Івано-Франківський	55	54
7.	Калуський	59	49
8.	Коломийський	82	76
9.	Косівський	58	57
10.	Надвірнянський	47	37
11.	Рогатинський	71	74
12.	Рожнятівський	47	40
13.	Снятинський	53	52
14.	Тлумацький	53	52
15.	М. Івано-Франківськ	14	2
16.	М. Коломия	-	2
17.	М. Калуш	-	3
18.	М. Яремче	13	9
	Разом:	827	766

[10, арк. 378].

Західноукраїнський регіон залишався на високому рівні релігійної свідомості. У дні великих християнських свят колгоспники і робітники намагалися не працювати, а відвідувати церкви. Складовою «соціалістичних перетворень» була ідеологічна робота та атеїстичне виховання. Стратегічна лінія комуністичної партії і радянського уряду полягала в поступовому знищенні релігійного світогляду. Ціла низка відповідних постанов методами жорстокого контролю та регламентації діяльності зареєстрованих церковних громад, «в рамках чинного законодавства», намагалася витіснити із суспільного життя церкву.

Обласні комітети комуністичної партії неодноразово звертали увагу міськкомів і райкомів на необхідність переобладнання і використання знятих з реєстрації колишніх культових приміщень для культурно-господарських цілей згідно з рішеннями облвиконкомів. У своїй більшості вони передавалися місцевим школам під спортзали і майстерні, колгоспам під склади, а також переоблаштовувалися під дитячі ясла, медпункти, клуби, бібліотеки та різноманітні підсобні приміщення. Як зазначалося у звітах, «багато з приміщень, які використовуються, до цього часу не втратили культового вигляду». Нерідко їх розбирали і таким чином взагалі знищували з формулюванням – «аварійні» [11, арк. 17].

Культурна робота в областях концентрувалася довкола драмтеатрів і філармоній. Так, музично-драматичним театром ім. І. Франка у 1964 р. було поставлено 616 вистав на яких було присутніх 196105 глядачів. Найбільшу кількість мала вистава «Катерина» Т. Шевченка – 123 постановки і 42731 глядач [12, арк. 6]. Для дітей працював обласний театр ляльок ім. Павлика Морозова, а також обласна філармонія. Концертні організації системи Міністерства культури СРСР упродовж року в Івано-Франківській області провели 805 концертів, в тому числі 318 у сільській місцевості. Із них, симфонічних відповідно 4 і 1, хорових колективів 88 і 35, танцювальних колективів 10 і 8, естрадних оркестрів і ансамблів 37 і 5, камерних ансамблів 18 і 0, філармонічних виконавців 139 і 51, естрадних виконавців 171 і 90, концертів для дітей 78 і 29, концертів-лекцій 260 і 99 [12, арк. 8].

У другій половині 1960-х років життя західних областей УРСР характеризувалося розширенням і вдосконаленням соціально-культурної інфраструктури, розбудовою мережі культурних закладів, що давало можливість охопити ідеологічним впливом ширші верстви населення. Поряд з централізованими капіталовкладеннями, влада почала використовувати фінансові, матеріально-технічні ресурси підприємств та колгоспів при формуванні власних фондів розвитку соціально-культурної сфери. Через низку причин, передусім залишковий принцип фінансування і недостатня увага влади, строки введення в дію об'єктів культури часто зривалися, плани будівництва не виконувалися. На початок 1980-х років чимало населених пунктів України ще не мали клубів чи клубних приміщень, суттєва різниця була у кількісних показниках у різних регіонах республіки (таблиця 2).

Таблиця 2

Чисельність сільських масових бібліотек УРСР на кінець 1982 р.

Області	Усього бібліотек	Із загальної чисельності бібліотек:			
		Площею менше 50 м ²		Без читального залу	
		кількість	у %	кількість	у %
Вінницька	1243	542	43,6	803	64,6
Волинська	718	405	56,4	435	60,6
Ворошиловградська	391	183	46,8	288	73,7
Дніпропетровська	586	237	40,4	367	62,6
Донецька	476	228	47,9	250	52,5
Житомирська	1069	700	65,6	731	68,4
Закарпатська	631	387	61,3	366	58,0
Запорізька	472	163	34,5	468	99,2
Івано-Франківська	712	449	63,1	548	77,0
Київська	932	503	54,0	584	62,7
Кіровоградська	598	236	39,5	244	40,8
Кримська	511	72	14,1	497	97,3
Львівська	1382	897	64,9	373	27,0
Миколаївська	442	210	47,5	440	99,5
Одеська	869	394	45,3	317	36,5
Полтавська	862	446	51,7	854	99,1
Ровенська	745	426	57,2	744	99,9
Сумська	705	311	44,1	399	56,6
Тернопільська	894	465	52,0	893	99,9
Харківська	679	396	58,3	311	45,8
Херсонська	417	109	26,1	378	90,6
Хмельницька	1107	430	38,8	739	66,8
Черкаська	776	220	28,4	524	67,5
Чернівецька	451	273	60,5	234	51,9
Чернігівська	648	429	50,6	598	70,5
Всього по УРСР:	18516	9111	49,2	12385	66,9

[13, арк. 83, 84].

Частина бібліотек функціонувала у пристосованих приміщеннях. Гострим залишалось питання кадрів. Частина культосвітніх працівників не мала відповідної освіти, а низька заробітна плата обумовлювала високу плинність. З метою пропаганди комуністичної ідеології радянська влада використовувала масштабні політичні кампанії організовані до ювілейних дат: 50-річчя Великої Жовтневої соціалістичної революції, 50-річчя встановлення радянської влади в Україні, 100-річчя з дня народження В. Леніна, 25-

річчя перемоги у Великій Вітчизняній війні, 325-річчя возз'єднання України і Росії тощо. З цією метою було використано ювілейні заходи з приводу 100-річчя з дня народження Лесі Українки та Василя Стефаника, 125-річчя Івана Карпенка-Карого та Миколи Лисенка, творчість яких була канонізована партією. У традиційних формах культурно-освітньої роботи – лекціях, оглядах, конкурсах, фестивалях, художніх і музейних виставках переважала ленінська та революційна тематика, наголошувалося на первагах світу соціалізму над капіталізмом.

Органічною частиною культурного життя західного регіону України залишалося масове самодіяльне мистецтво. У 1967 р. за офіційними даними, в середньому з кожної тисячі сільських мешканців у гуртках художньої самодіяльності брали участь на Волині – 92, Тернопільщині та Рівненщині – по 68, Львівщині – 58 осіб. У Львівській області було 200 тисяч учасників художньої самодіяльності, об'єднаних у 1372 хорові, 1694 драматичні, 619 музичні, 1029 танцювальні та ін. колективи, у Тернопільській – 82105 учасників у 5142 гуртках. У 1970 р. у Закарпатській області діяло чотири тисячі колективів, в яких нараховувалося 75 тисяч аматорів [14, с.20].

Другий секретар Надвірнянського РК КП України М. Гунда у своїй замітці «Клуби – наша турбота» в органі Івано-Франківського обласного і міського комітетів комуністичної партії України, обласної та міської Рад депутатів трудящих «Прикарпатська правда» писав: «У клубах та будинках культури читаються лекції та доповіді, проводяться тематичні вечори, вечори-зустрічі із знатними людьми району, працюють кінолекторії, гуртки художньої самодіяльності, народні університети та школи культури. Читання лекцій, проведення бесід з жителями сіл і міст поєднується з демонструванням відповідних науково-популярних та хроніко-документальних фільмів. У районі складені єдині плани виховної роботи, розроблені спеціально громадськими організаціями, товаристваом «Знання», культурно-освітніми закладами і погоджені з райкомом партії або парторганізаціями на місцях... Значного проширення набули в районі різноманітні клуби на громадських засадах. Наприклад, при районному будинку культури вже понад п'ять років працюють фотоклуби «Ватра», любительська кіностудія «Трембіта», жіночий клуб «Веселка» та дворічна школа домоводства» [15, с.2].

Обласні комітети партії приділяли значну увагу роботі культурно-просвітницьких установ і закладів мистецтва, які виступали однією з форм насадження комуністичної ідеології на селі. Так, в Івано-Франківській області працювало 29 театрів народної творчості, десятки оркестрів, хорів, ансамблів. Учасниками художньої самодіяльності були більше 37 тисяч робітників і колгоспників. Їхній репертуар, як і обласного драматичного театру ім. І. Франка і облфілармонії, підлягав обов'язковій цензурі щодо ідейно-художнього спрямування. Синтетична природа театрального мистецтва забезпечила більшу інтенсивність його життєдіяльності порівняно з іншими сферами культури. Хоча й не могли побачити сцени твори репресованих драматургів, діаспори чи кращих представників зарубіжної літератури, все ж виставлялася класика, яка в опосередкованій формі порушувала вічні проблеми свободи совісті, прав людини. Великою популярністю користувалося кіно й відвідування кінотеатрів у райцентрах і селищах. Водночас значного покращення вимагала організація кінообслуговування населення в сільській місцевості, де використовувалися пересувні кіноустановки [16, арк.36].

На бюро райкомів партії затверджувалися заходи відділів і райкомів ЛКСМУ з посилення ідейно-виховної роботи серед колгоспної і робітничої молоді, заходи з героїко-патріотичного виховання. У партійних організаціях проводилися збори, на яких обговорювався стан масово-політичної роботи серед молоді, що знаходилася в центрі уваги районного комсомольського активу, нарад учителів і культосвітніх працівників. У кожній комсомольській організації розроблялися заходи з покращення масово-політичної і виховної роботи. У великі комсомольські організації райкоми партії направляли комуністів із числа районного партійного активу для допомоги в роботі з молоддю на

селі.

«Я славлю партію, велику партію», – такими словами починалася нова тематична програма «Партія – наш рульовий» артистів Львівської обласної філармонії, присвячена XXVII з'їзду КПРС. Музичний редактор філармонії І. Третяк у своїй замітці у газеті «Вільна Україна» писав: «Керівна роль Комуністичної партії в справі побудови соціалізму в нашій країні, образ геніального вождя пролетаріату В. І. Леніна стали головною темою цієї музично-літературної композиції. Перед глядачем проходять основні етапи історії першої в світі соціалістичної держави: Велика Жовтнева соціалістична революція, роки перших п'ятирічок, війна, післявоєнна відбудова країни, наше сьогодення. Все це яскраво і талановито втілено в цій своєрідній виставі-концерті, побудованій на уривках з літературних творів В. Маяковського, М. Горького, М. Шолохова та піснях радянських композиторів» [17, с.4].

На великих промислових підприємствах і об'єднаннях отримали розвиток послуги, пов'язані з фізкультурою і спортом («Хлорвініл» – футбольна команда «Хімік», Бурштинська ДРЕС – «Енергетик», Ямницький цементно-шиферний завод – «Цементник», Коломийський завод сільсько- господарських машин – «Сільмаш», «Тисмениця» – «Хутровик»); охороною здоров'я – пансіонати, профілакторії, піонерські табори, бази відпочинку, в тому числі на узбережжі Чорного і Азовського морів. Більшість підприємств і колгоспів обмежувалися традиційними видами послуг: утримання дітей у дошкільних установах, обслуговування стадіонів, будинків культури, організація відпочинку своїх працівників, послуги житлового господарства. При складанні проекту п'ятирічного плану розвитку народного господарства УРСР на 1971–1975 рр. Івано-Франківському облвиконкому на будівництво шкіл і закладів культури збільшено капіталовкладень до 13,7 млн крб., проти 8,24 млн крб. в 1966–1970 рр. [18, арк.134].

На кінець 1970 р. в Івано-Франківській області працювало 27 будинків і палаців піонерів, 317 постійних дитячих садків і ясел, 31 музична і 3 художні школи. Влітку організовувалося понад 200 піонерських таборів. Велику роботу в організації художньої і технічної творчості, відпочинку і дозвілля проводили обласні дитячі станції: юних туристів, юних натуралістів, юних техніків, а також різні гуртки і клуби при ЖЕКах [19, с.72]. Сільське дозвілля концентрувалося у тих селах, де розташовувалися «колгоспна контора» (центральна садиба) і сільрада та явно поступалося міському.

Необхідно зауважити, що у досліджуваній період «кількісні показники мали виключно зростати». Якщо у 1982 р. в Івано-Франківській області підготовлено спортсменів масових розрядів – 172545, то у 1983 р. – 190291; зайнятих у спортивних секціях відповідно 250716 і 261006 осіб. Спортивні організації «Авангард», «Колос», «Спартак», «Буревісник» та інші, сприяли підготовці у 1983 р. – 30 майстрів спорту СРСР, 309 кандидатів у майстри спорту, 1680 осіб першого спортивного розряду. У підсумках соцзмагання Івано-Франківська область у 1983 р. зайняла 14 місце в республіці (у 1982 р. – 19). Проте, із 566 шкіл області, тільки 291 мали свої спортивні зали. Повільно розвивалася матеріально-спортивна база в сільських і гірських населених пунктах, в низці колгоспів і радгоспів не було найпростіших спортивних споруд [20, арк.82–83].

Велике значення для фізичного розвитку молоді мали вулично-дворові та сільські змагання з футболу. Саме в таких турнірах виростили майбутні футбольні таланти. Переповнені стадіони збирали спортсмени Івано-Франківського «Авангарду». Із захопленням болільники спостерігали гру знаменитих футбольних майстрів: М. Мовчія, братів Бублинських, Р. Фурикевича, Д. Каравановича, М. Тодося, Я. Валька. Неодноразово футболісти Івано-Франківського «Спартака» захищали честь області на республіканській арені. Яскравою сторінкою футбольного життя стали М. Думанський, Б. Голей, Р. Мазур.

Аналіз стану справ у соціально-культурній сфері свідчить, що головна увага акцентувалася на кількісному зростанні мережі відповідних закладів і штатного персоналу. Вжиті адміністративні заходи створили матеріально-технічну базу та вели до

подальшого її нарощування. У цій сфері відбулися кардинальні зрушення, незважаючи на відставання від високорозвинутих країн світу та інших областей республіки.

Проблеми, які накопичувалися в системі культури в часи «горбачовської перебудови» надзвичайно загострилися. Компартійні ідеологи «часів застою» підвели під політику русифікації теоретичну основу – «нову історичну спільність – радянський народ». Громадська активність купувалася різними способами і переважно не була проявом радянського патріотизму. Певна частина краян свідомо прирівнювала свою діяльність до забороненого компартією товариства «Просвіта», що диктувалося внутрішньою потребою сприяти культурному і духовному розвитку свого народу. Різні форми громадського життя у державі здійснювалися в час, призначений для виконання безпосередньо службових обов'язків за що й здійснювалося нарахування заробітної плати.

На сторінках діаспорного часопису «Визвольний шлях» Г. Приходько («Українська видавнича спілка» у Лондоні) у статті «Економічний гарант демократії» дає характеристику «нової спільноти» – «радянської людини» («совка»). «Нинішній стан суспільства, поява соціально-психологічного феномена Гомо Советікус, тобто масового, лінивого, невігласного, заляканого обивателя, байдужого до громадських справ, до долі своєї нації, аморального феномена, який зрікається своєї мови, паплюжить історію свого народу, людини, яка нездатна до існування в множинному суспільстві, яка позбавлена волі вибору, ризику, самопожертви, – поява цього чудовиська стала можливою тому, що свого часу була проведена селекція суспільства якраз за ознаками моралі та ділових якостей, а разом з тим була знищена приватна власність, яка спроможна спонукати людину до самоудосконалення. Комуністична влада знищувала приватну власність, як виходячи з ідеологічної доктрини про побудову безкласового суспільства, так із міркувань усунення економічного ґрунту опозиції. Дійсно, знищивши приватну власність, здійснивши експропріацію майна й капіталів, влада позбавила опозицію фінансової підтримки. Тоталітарія в СРСР стала можливою саме через одержавлення власности» [21, с.668].

Відродження української культури, мови, освіти – як одне з важливих завдань, ставили перед собою численні культурологічні неформальні об'єднання, товариства, асоціації, гуртки, які почали діяти в Україні з другої половини 1980-х років. Серед них виділялися осередки Товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка, Народного руху України за перебудову, «Меморіалу», «Пласту», «Січі», Українського козацтва і т. д. Ідея національно-культурного відродження стимулювала процес демократизації культурно-освітньої сфери, утвердження плюралізму в житті суспільства.

Таким чином, у досліджуваній нами період відбулися суттєві «кількісні» і «якісні» зрушення у розвитку соціально-культурної сфери західноукраїнських областей. Проте, вони спрямовувалися на впровадження політики партії і підпорядкування культурного життя пануючій комуністичній ідеології. За умов панування командно-адміністративних засад в економіці, у країні домінував принцип другорядності щодо розв'язання проблем соціально-культурної сфери. У свою чергу, він різко відрізнявся, як для жителів міста чи села, так і працівників великих підприємств чи відсталих колгоспів.

1. Баран В. К. Україна : новітня історія (1945–1991 рр.) / В. К. Баран. – Львів : Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003. – 670 с.
2. Васюта С. І. Радянський екоцид в Україні : історичні витоки та труднощі подолання / С. І. Васюта. – Тернопіль : СМП «Астон», 2000. – 536 с.
3. Васюта О. А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку / О. А. Васюта. – Тернопіль : Галдрук, 2001. – 600 с.
4. Гумен Ю. Є. Урбоекологічні проблеми Західного регіону України 1960–1990 рр. : історичний аспект / Ю. Є. Гумен. – Тернопіль : Вектор, 2008. – 264 с.
5. Давидович С. Н. Соціально-економічні процеси в Івано-Франківській області в другій половині 60 – 80-ті роки ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.01 «Історія України» / С. Н. Давидович. – Тернопіль, 2012. – 19 с.

6. Дзісяк Я. І. Соціально-економічні процеси в Україні наприкінці 80-х на початку 90-х років ХХ століття : автореф. дис. к. іст. наук : 07.00.01 «Історія України» / Я. І. Дзісяк. – Чернівці, 2006. – 18 с.
7. Мальярчук О. М. Тоталітаризм проти західноукраїнського села / О. М. Мальярчук. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. – 228 с.
8. Держархів Івано-Франківської області, ф. Р – 302, оп. 3, спр. 550, арк. 77.
9. Там само, ф. Р – 302 сч, оп. 3, спр. 815, арк. 28.
10. Там само, ф. Р – 295, оп. 6, спр. 2495, арк. 698.
11. Там само, ф. П – 1, оп. 1, спр. 3204, арк. 113.
12. Там само, ф. Р – 302, оп. 3, спр. 553, арк. 12.
13. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 1, оп. 25, спр. 2572, арк. 84.
14. Культурне життя в Україні : західні землі. Т. III / Упоряд. Т. Галайчак, О. Луцький. – Львів : Ін-тут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2006. – 856 с.
15. Гунда М. Клуби – наша турбота / М. Гунда // Прикарпатська правда. – 21 липня 1973 р.
16. Держархів Івано-Франківської області, ф. П – 1, оп. 1, спр. 3025, арк. 267.
17. Третяк І. Я славлю партію / І. Третяк // Вільна Україна. – 26 лютого 1986 р.
18. Держархів Івано-Франківської області, ф. П – 1, оп. 1, спр. 3611, арк. 243.
19. Радянське Прикарпаття / [О. Бакін, В. Баран, Г. Бурнашов та ін.]. – Ужгород : Карпати, 1980. – 254 с.
20. Держархів Івано-Франківської області, ф. П – 1, оп. 1, спр. 4978, арк. 147.
21. Приходько Г. Економічний гарант демократії / Г. Приходько // Визвольний шлях. – 1990. – Кн. 6 (507). – С. 667–675.

В статті проаналізовані особливості формування, розширення і совершенствованиєм соціально-культурної інфраструктури, розвитку сети культурних заведень – народних університетів, бібліотек, клубів, театрів і других урядованих, що давало можливість охопити ідеологічним впливом і нав'язувати советський образ життя і мировоззренческие позиції всім слоям населення западных областей Украинской ССР.

Ключевые слова: западноукраинские области, народные университеты, библиотеки, клубы, идеология, коммунистическая партия.

The peculiarities of forming, expansion, and improvement of the social and cultural infrastructure, development of the network of cultural establishments - people's universities, libraries, clubs, theaters and others, which gave the opportunity to exert ideological influence on all the strata of population of the Western regions of the USSR and impose the Soviet way of life and world outlook on them, are described in the paper.

Keywords: Western regions of Ukraine, people's universities, libraries, clubs, ideology, the Communist Party.

УДК 332.025.28:316.764(477)

ББК 63.3(4Укр)626

Надія Кіндрачук

ДЕНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТА ІДЕОЛОГІЗАЦІЯ УКРАЇНЦІВ ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: 60-ТІ – 70-ТІ РР. ХХ СТ.

У статті автор досліджує денационалізацію та ідеологізацію титульної нації УРСР 60-х – 70-х рр. ХХ ст. засобами масової інформації, висвітлює ЗМІ як складову частину інформаційного простору тоталітарної держави, показує заборону висвітлення національно-патріотичних питань в українському друкованому слові, радіофірах, телепередачах, вивчає витіснення української мови з ужитку, з'ясовує деструктивну роль ЗМІ в звуженні світогляду українців, «підриві» соціально-психологічної стійкості української нації в окреслений період.

Ключові слова: засоби масової інформації, цензура, ідеологічний диктат, денационалізація, русифікація, ідеологізація, титульна нація, українці, українська мова, національне самовизначення.

Мережа засобів масової інформації впливає на всі сторони життєдіяльності людини і держави, зумовлює появу певних ціннісно-сміслових моделей, ідеалів, виступає дієвим інструментом консолідації суспільства в єдину національну спільноту, виховує патріотичність та формує національну самосвідомість. Однак ЗМІ можуть відігравати й деструктивну роль, «підривати» соціально-психологічну стійкість нації, деморалізувати її шляхом створення і просування у масову свідомість чужих їй культурних цінностей. Така тенденція чітко спостерігалася в Україні протягом 60-х – 70-х рр. минулого століття – в